

Marijana Jukić

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

**PRIOLOG POZNAVANJU USTANOVA:
SAVEZ UDRUŽENJA BORACA NARODNOOSLOBODILAČKOG RATA
HRVATSKE (1947-1992)**

UDK 930.253:061.23SUBNORH

Pregledni rad

Na primjeru arhivskog fonda Republički odbor SUBNORH-a, prikazan je rad i djelovanje tog Saveza kao jedinstvene organizacije s primarnim ciljem okupljanja i brige o borcima Narodnooslobodilačkog rata i ratnim vojnim invalidima. Predstavljen je način sređivanja fonda, problemi proistekli zbog nedosljednog uredskog poslovanja samog stvaratelja, i konačna struktura sređenog fonda s glavnim serijama. Kao primjer sređivanja i daljnje razgradnje jedne serije, opisana je Komisija za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavačku djelatnost, koja najbolje predstavlja cjelokupnu djelatnost Saveza. Gradivo fonda vrijedna je dopuna izvorima za nacionalnu povijest i povijest političkih organizacija u Hrvatskoj za razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata.

Ključne riječi: SUBNORH, Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata Hrvatske, društveno-politička organizacija, sređivanje arhivskog fonda, Hrvatski državni arhiv

Osnivanje i rad Saveza

Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata Hrvatske (dalje: Savez) Statutom je određen kao dobrovoljna organizacija sudionika Narodnooslobodilačkog rata, boraca i ratnih vojnih invalida na području Hrvatske. Savez je djelovao kao samostalna i jedinstvena organizacija svih članova i njihovih udruženja u jedinstvenom Savezu udruženja boraca NOR Jugoslavije (SUBNORJ).¹ Nakon osnivačke skupštine

---

¹ Po Ustavu SFRJ iz 1974. poznate su tri vrste udruživanja: društveno-političke organizacije (kao poseban oblik društvenih organizacija na čelu sa Savezom komunista, zatim Savez socijalističkoga radnog naroda, Savez socijalističke omladine, Savez sindikata i Savez udruženja boraca NOR-a), društvene organizacije (masovne organizacije koje imaju širi društveni značaj) i udruženja građana (kao uža stručna, profesionalna, vjerska i druga udruženja).

SUBNORJ-a 30. rujna 1947. i odobrenja Ministarstva unutrašnjih poslova Federativne Narodne Republike Jugoslavije iz iste godine,² uslijedilo je osnivanje republičkih saveza.

Tijekom svog postojanja Savez je imao neke organizacijske preustroje što je rezultiralo izmjenom nazivlja. Godine 1961. u SUBNORJ se priključuju Savez ratnih vojnih invalida Jugoslavije i Udruženje rezervnih oficira i podoficira.³ Prateći društveno-političke promjene koje su vodile k decentralizaciji, kotari su dobili veću ekonomsku, političku i administrativnu samostalnost. U skladu s tim, Statutom je predviđeno da borci, kao i ostale društveno-političke organizacije, težište rada prenesu na komunu, jer su se tamo nalazili svi elementi za rješavanje konkretnih boračkih problema.⁴

Temeljem toga, u Savez su priključeni Savez ratnih vojnih invalida Hrvatske (SRVIH) i Udruženje rezervnih oficira i podoficira Jugoslavije, Glavni odbor za NR Hrvatsku (UROPJ). Stvaranjem jedinstvene boračke organizacije u kotaru, republici i federaciji pridonijelo se uspješnijem rješavanju zajedničkih općih i specifičnih problema pojedinih udruženja. Godine 1969. uslijedilo je izdvajanje UROPJ-a iz Saveza u zasebnu organizaciju (kako se u međuvremenu pokazalo, zbog različitosti u interesima, nadležnostima i načinu rada).

Svi oblici rada i djelovanja bili su usklađeni s programom Saveza komunista Jugoslavije i programskim načelima Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije.⁵

Na osnovi svoga programa, Savez je radio na razvijanju društvenih odnosa na svim poljima rada i života, na očuvanju i razvijanju tekovina socijalističke revolucije, na jačanju nacionalne ravnopravnosti, na podizanju socijalističke svijesti, na obrani slobode, integriteta i suvereniteta Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.⁶ Pored toga, razvijani su i neki oblici međunarodne suradnje s inozemnim udruženjima i međunarodnim organizacijama bivših antifašističkih boraca. Djelovao je javno, razvijajući i šireći svoj politički svjetonazor pod utjecajem Partije u duhu socijalizma. Promjene u organizaciji Saveza pratile su promjene teritorijalno-političkih jedinica (oblasti, okruzi, kotari, gradovi i općine) u određenom razdoblju. Organizacijski ustroj bio je određen statutom i pravilnicima Saveza i SUBNORJ-a.⁷

- **Komisija za društveno-političku aktivnost i organizacijsko-kadrovska pitanja** – zaprimala je izvješća općinskih odbora Saveza, evidentirala i vodila kadrovska politiku i statistike o članstvu, inicirala izmjene i dopune Statuta Saveza;

- **Komisija za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavačku djelatnost** – razmatrala je problematiku s područja njegovanja i razvijanja revolucionarnih tradicija NOB-a i tekovina revolucije, vodila brigu o podizanju novih spomenika i spomen-obilježja NOR-a te očuvanju i zaštiti postojećih, održavanju groblja poginulih boraca i muzeja revolucije, brinula o izdavanju monografija o NOR-u i

---

² Rješenje o odobrenju osnivanja i rada Saveza boraca Narodnooslobodilačkog rata (*Službeni list FNRJ* 100/1947).

³ HDA, fond 1241, RO SUBNORH, Odluka Kongresa SUBNORJ-a (održanog 30. lipnja – 2. srpnja 1961.).

⁴ HDA, fond 1241, RO SUBNORH, Materijali sjednica Saveznog odbora SUBNORJ-a (sjednica održana 24. travnja 1961.).

⁵ HDA, fond 1241, RO SUBNORH, Statuti SUBNORH-a i Statuti SUBNORJ-a.

⁶ Isto.

⁷ Isto.

revoluciji, te dodjeljivala Plaketu »Putevima revolucije« i predlagala kandidate za Plaketu SUBNORJ-a;

- **Komisija ratnih vojnih invalida (RVI)** – osnovana je nakon što se SRVIH pripojio Savezu; pratila je propise invalidske zaštite, predlagala izmjene i dopune za poboljšanje materijalnog i zdravstvenog položaja ratnih vojnih invalida; isto tako, pratila je rad liječničkih komisija za ocjenu ratnog invaliditeta i odobravanje klimatskog liječenja u vojnim odmaralištima; godine 1975. osnovan je Fond imovine RVI-a (Odmaralište RVI-a u Makarskoj i Klub RVI-a u Zagrebu); godine 1986. Komisija se spojila s Komisijom za materijalno-zdravstvena i socijalna pitanja boraca NOR-a i RVI-a;

- **Komisija za bivše političke zarobljenike, ratne zarobljenike, internirce i logoraše** – prikupljala je i sistematizirala podatke o stradanjima u zatvorima i logorima u zemlji i inozemstvu, te davala mišljenje pri utvrđivanju posebnog staža; surađivala je s Komisijom za bivše ratne zarobljenike i Komisijom za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavačku djelatnost s ciljem obilježavanja mjesta i događaja vezanih uz antifašistički otpor i aktivnosti bivših političkih zarobljenika, interniraca i deportiraca;

- **Komisija za bivše ratne zarobljenike** – prikupljala je podatke i vodila evidenciju o zarobljenima u zarobljeničkim i koncentracijskim logorima, davala mišljenje u vezi s priznanjem vremena provedenog u zarobljeništvu u poseban staž i surađivala s međunarodnim organizacijama zarobljenika; godine 1982. sjedinila se s Komisijom za bivše političke zarobljenike, ratne zarobljenike, internirce i logoraše;

- **Komisija španjolskih boraca** – vodila je brigu o sudionicima Španjolskoga građanskog rata pomažući im pri ostvarivanju socijalnih i materijalnih prava;

- **Komisija rezervnih oficira i podoficira** – osnovana je nakon što se Udruženje rezervnih oficira i podoficira pripojilo Savezu; osnovni je zadatak komisije bio izrada plana i vođenja programa vojne nastave s rezervnim starješinama; godine 1969. izdvojila se iz Saveza u samostalno udruženje Savez rezervnih vojnih starješina Hrvatske;

- **Komisija za vanarmijski odgoj** – putem vojne obuke doprinosila je masovnom okupljanju omladine; surađivala je sa Savezom za tehnički odgoj naroda »Narodna tehnika« i raznim sportskim (Auto-moto savez, Streljački savez, Biciklistički savez) i drugim savezima (Planinarski savez, Vatrogasni savez);

- **Komisija za penzionirana vojna lica** – bavila se problemima ostvarivanja prava penzioniranih vojnih lica te im pomagala pri uključivanju u aktivan društveni život (ponajprije mladim penzioniranim vojnim licima); usko je surađivala s Komisijom za vanarmijski odgoj;

- **Komisija za školovanje i zapošljavanje boraca, RVI, djecu palih boraca i žrtava fašističkog terora** – osnovana pod nazivom Komisija za brigu o djeci palih boraca i žrtava fašističkog terora (godine 1960. mijenja naziv), bavila se prikupljanjem podataka o djeci palih boraca, njihovim zbrinjavanjem u đачke domove i školovanjem, kao i organiziranjem ljetovanja i zapošljavanjem boraca;

- **Kulturno-prosvjetna sekcija** – vodila je brigu o educiranju mladeži o tekovinama rata ukazujući na važne datume NOB-a, razvijajući veze s ostalim kulturno-prosvjetnim društvima;

- **Komisija za ONO i DSZ** – razmatrala je probleme i planove za provođenje općenarodne obrane i samozaštite i pripremala informacije o političko-sigurnosnom stanju;

- **Komisija za međunarodnu suradnju i veze** – radila je na povezivanju i suradnji s antifašističkim boračkim organizacijama izvan SFRJ i srodnim organizacijama i udrugama u SFRJ;

- **Komisija za materijalno-zdravstvena i socijalna pitanja boraca NOR-a i RVI-a** – tijekom rada mijenjala je nazive (Socijalno-ekonomska sekcija, Komisija za materijalna, zdravstvena i socijalno-ekonomska pitanja boraca); bavila se socijalnom problematikom boraca (boračka mirovina, kolektivno osiguranje, posebni borački dodatak, zdravstvena zaštita, izgradnja i raspodjela stanova borcima i invalidima te liječenje i školovanje i zapošljavanje boraca i djece boraca); godine 1960. osnovan je Fond za stambenu izgradnju i Fond za socijalne aktivnosti; usko je surađivala s Komisijom ratnih vojnih invalida, Republičkim savjetom za boračka i invalidska pitanja, Republičkim sekretarijatom za zdravlje i socijalnu zaštitu, Republičkim zavodom za socijalni rad i osiguranje i Republičkim zavodom za zapošljavanje; godine 1986. spojena je s Komisijom RVI-a;

- **Stambena komisija** – bavila se stambenom problematikom i prikupljanjem sredstava za izgradnju stanova borcima i ratnim vojnim invalidima; godine 1965. Komisija je ukinuta a njenu djelatnost preuzela Komisija za materijalno-zdravstvena i socijalna pitanja boraca NOR-a i ratnih vojnih invalida;

- **Komisija za pitanja društveno-ekonomskog razvoja** – bavila se praćenjem ekonomske i razvojne politike, pripremala analize i iznosila mišljenje o pojedinim ekonomskim pitanjima i razvoju Hrvatske;

- **Komisija za razvoj političkog sistema socijalističkog samoupravljanja** – radila je na dograđivanju delegatskog i političkog sustava, informiranju o primjeni ustavnosti i zakonitosti i analiziranju političkog sustava;

- **Komisija za informiranje** – pratila je sve oblike kulturnog stvaralaštva vezanoga uz NOB (publicistika i izdavaštvo, film i sl.);

- **Komisija za financijska pitanja** – predlagala je godišnji plan prihoda i rashoda RO, pratila izvršavanje financijskog plana i predlagala završni račun RO;

- **Komisija za molbe i žalbe članova** – primala je i rješavala zamolbe članstva s područja zakonske i opće boračko-invalidske zaštite, surađivala s Komisijom za materijalno-zdravstvena i socijalna pitanja boraca i ratnih vojnih invalida i Komisijom za društveno-ekonomsku djelatnost i organizacijsko-kadrovska pitanja.

Članstvo je bilo dobrovoljno, činili su ga ponajprije sudionici NOR-a, bivši ratni vojni zatvorenici, internirane i deportirane osobe i ratni vojni invalidi.

U prvim godinama djelovanja loše organizacijsko stanje u SUBNORJ-u očitovalo se u sektaštvu pri primanju članova. O tome se raspravljalo na partijskim tijelima, i to na

II. plenumu Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije⁸ i sjednicama Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske.⁹

Rad Saveza može se podijeliti u tri razdoblja. Prvo razdoblje, od osnutka tj. 1947. do 1962., obilježeno je velikom angažiranošću u poslijeratnom saniranju države (pomaganje pri obnovi kuća boraca, upućivanje članova na liječenja u toplice, organiziranje tečajeva pismenosti, zbrinjavanje djece poginulih boraca u đачke domove, davanje stipendija, obilježavanje i proslave važnih datuma i događaja rata i sl.).

Drugo razdoblje, 1962-1990., obilježava pripajanje SRVIH-a i UROPJ-a u Savez. To je vrijeme značajnijeg utjecaja u društvu i šireg raspona političkih i kulturnih djelatnosti i interesa (gradnja spomenika i spomen-kosturnica, organiziranje proslava praznika i obilježavanje i slavljenje tekovina revolucije). I dalje se posebna pozornost pridavala skrbi za članove (rješavanje materijalnih i zdravstvenih problema članova, gradnja stanova i pomoć pri školovanju i zaposlenju).

U trećem razdoblju, nakon 1990. Savez, uslijed velikih političkih i društvenih promjena u Hrvatskoj, gubi na važnosti i utjecaju.

Oblikovanje arhivskog fonda i sređivanje

Gradivo fonda preuzeo je Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske (dalje: Arhiv IHRPH)¹⁰ u više navrata (1973, 1975. i 1994). U Arhivu IHRPH gradivo je djelomično sređeno i popisano za razdoblje 1947-1968. Nakon što je Arhiv IHRPH 1995. godine predan Hrvatskome državnom arhivu (dalje: HDA),¹¹ jedan je dio gradiva naknadno (1998)¹² preuzet u HDA.

Pri preuzimanju, stvaratelj nije naveo nikakva ograničenja za korištenja gradiva. Za gradivo kojemu je prošao rok od trideset godina nakon nastanka (u skladu sa Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (čl. 18-28),¹³ te Pravilnikom o korištenju arhivskog gradiva, javnosti je dostupno u potpunosti.¹⁴

Pri sređivanju fonda, postavilo se pitanje u kolikoj je mjeri prijelomna 1962. godina kada su u Savez asimilirani SRVIH¹⁵ i Glavni odbor za Hrvatsku UROPJ,¹⁶ što je ujedno rezultiralo preimenovanjem Saveza boraca NOR-a Hrvatske u Savez udruženja boraca NOR-a Hrvatske. Naime, arhivisti u Republici Sloveniji¹⁷ i Republici Srbiji¹⁸

---

⁸ Petranović, B., Končar, R., Radonjić, R. *Sednice Centralnog komiteta KPJ 1948- 1952*. Beograd, 1985. (»O organizacionim pitanjima naše partije« izlaganje Aleksandra Rankovića na II. plenumu Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (28-30. siječnja 1949)).

⁹ HDA, fond 1220, CK SKH, Zapisnici Politbiroa CK KPH (18. veljače 1949., 18. listopada 1950).

¹⁰ Danas Hrvatski institut za povijest.

¹¹ Akvizicija 52/1995.

¹² Akvizicija 22/1998.

¹³ *Narodne novine RH* 105/1997.

¹⁴ *Narodne novine RH* 67/1999.

¹⁵ HDA, fond 628 Republički odbor Saveza ratnih vojnih invalida Hrvatske 1945-1962.

¹⁶ HDA, fond 1240 Glavni odbor za Hrvatsku Udruženja rezervnih oficira i podoficira Jugoslavije 1952-1962.

¹⁷ *Vodnik po fondih in zbirkah arhiva Republike Slovenije*. Ljubljana, 1999. Svezak II (AS 1238 i AS 1833)

¹⁸ *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, Savezni arhivi*. Beograd, 1980. (f. 234 i f. 235).

gradivo republičkih saveza podijelili su u dvije cjeline, tj. dva fonda, što su jednim dijelom pratile i kolege u pojedinim hrvatskim arhivima.¹⁹

Prema Preporuci o uvjetima i načinu oblikovanja arhivskog fonda i arhivske zbirke,²⁰ gradivo političkih organizacija i društvenih organizacija čini jedan fond bez obzira na promjene društveno-političkog sustava.²¹ Smatrali smo da se radi o jedinstvenom fondu nastalom radom društveno-političke organizacije prema kriterijima o uvjetima za stjecanje fonda, posebice 3-6 (»3. da je stvaralac građe djelovao u uvjetima jednog društveno-političkog sistema i jednog državno-pravnog uređenja; 4. da kod stvaraoča građe nije bilo bitnih promjena u njegovom statusu i djelokrugu rada; 5. da kod stvaraoča građe nije bilo krupnijih promjena u njegovoj organizaciji i teritorijalnoj nadležnosti; 6. da je građa nastala u okviru samostalnog registraturnog poslovanja njenog stvaraoča.«). S obzirom na to da se 1962. status, funkcije i djelokrug rada SUBNORH-a, ali i organizacija i teritorijalna nadležnost, nisu promijenili, te su u cijelosti zadržana ista organizacijska načela, zadaci i ciljevi, smatrali smo da nema uvjeta za formiranje novog arhivskog fonda. Djelatnosti pridruženih udruženja nastavljene su kroz rad dviju komisija (Komisija ratnih vojnih invalida i Komisija rezervnih oficira i podoficira).

Pri sređivanju, vodili smo se klasifikacijskom strukturom gradiva i time u kojoj je mjeri rasuđena ovisnost djelokruga stvaratelja i stvarnog stanja gradiva. Iako nije bilo čestih reorganizacija (spajanja i razdvajanja) i primjena nadležnosti, sređivanje nije bilo jednostavno. Više problema uzrokovano je nedosljednim vođenjem uredskog poslovanja kod samog stvaratelja. Uredbom o kancelarijskom poslovanju, Uputstvom za izvršenje Uredbe o kancelarijskom poslovanju²² kao i s njima vezanom Naredbom o planu jedinstvenih arhivskih znakova za sve organe uprave na teritoriju NRH,²³ propisana je od 1. siječnja 1958. jedinstvena decimalna klasifikacija za čitavu hrvatsku upravu. Arhivski se znak trebao sastojati od oznake unutrašnje organizacijske jedinice koja je predmet riješila i oznake grupe poslova u koju predmet spada po svome sadržaju. Primjena arhivskih znakova bila je obvezna samo za organe uprave, ali su se i ostali organi, ustanove i organizacije mogli koristiti tim znakovima kojima su bili razrađeni poslovi iz djelokruga organa uprave. Tako je početkom 1959. Organizaciono-politički sekretarijat CK SKJ donio Odluku o kancelarijskom poslovanju u komitetima Saveza komunista Jugoslavije, kojom se kancelarijsko poslovanje regulira na način kako je regulirano i kod organa državne uprave Uredbom o kancelarijskom poslovanju. Prema njoj su arhivski znakovi sastavljeni od dvije skupine brojeva (u skupinu A spadali su brojevi organizacijskih jedinica CK-a, dok su se u skupini B dalje razrađivala vrste oznaka za pojedine vrste poslova).²⁴

Kod Saveza se, međutim, odlukom o arhivskom znaku razradila samo brojčana oznaka za organizacijske jedinice (01- Predsjednik, 02- Tajnik, 03- Komisija za očuvanje

---

¹⁹ Državni arhiv Sisak (f. 262 i f. 553), Državni arhiv Slavonski Brod (f. 173 i f. 174, f. 300 i f. 301, f. 241 i f. 304).

²⁰ Arhivi i arhivsko gradivo. Zbirka pravnih propisa 1828-1997, ur. M. Rastić. Zagreb : HDA, 1998, str. 279-285.

²¹ Izuzetak je jedino gradivo sindikata koje se dijeli do i od socijalističkog razdoblja. Isto, Treći kriterij, str. 281-282.

²² Objavljene u *Službenom listu SFRJ* 50/1957.

²³ *Narodne novine* 7/1958.

²⁴ HDA, fond 1220 CK SKH, broj 04-794/1-1960.

tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavaču djelatnost, 10- Komisija ratnih vojnih invalida), dok su se spisi i dalje evidentirali upisom u djelovodnik po načelu tekućeg broja.

Pri preuzimanju u Arhiv IHRPH, gradivo je popisano onako kako je zatečeno u pismohrani Saveza, kronološki za razdoblje 1947-1968. Na početku svake godine odložen je Urudžbeni zapisnik spisa te godine, Zapisnici sjednica i poneka izdvojena skupina spisa poput Podaci o djeci palih boraca, Podaci o brigadama, Popis poginulih i sl. (iz rada posebnih radnih tijela kao Komisije za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a ili Komisije za školovanje i zapošljavanje boraca, RVI-a, djece palih boraca i žrtava fašističkog terora), a nakon toga su slijedili ostali tvz. opći spisi.

Također, niti redovno kod samog stvaratelja, niti neposredno prije samog preuzimanja nije izlučeno bezvrijedno registraturno gradivo, tako da je u Arhiv došlo dosta toga što je već onda predstavljalo »škart« (gradivo koje nije nastalo radom Saveza, nego je uglavnom dostavljeno na znanje iz ostalih društveno-političkih organizacija te nekih tijela republičke ili lokalne uprave), a zatečen je i veći broj multiplikata raznih dokumenata.

U Arhivu IHRPH započeto je sređivanje fonda (dio fonda iz razdoblja 1947-1968.) rekonstrukcijom organizacijskog ustroja Republičkog odbora (dalje: RO) i njegovih radnih tijela (komisija, sekcija). Pri tome je izrađena sljedeća shema: Kongresi, Plenumi, Sekretarijat, Komisije (sekcije). Gradivo kasnijeg razdoblja, 1968-1990, bilo je gotovo u rinfuznom stanju. Tek nakon preuzimanja u Arhiv i nakon preuzimanja preostalog dijela gradiva od stvaratelja (iz razdoblja 1973-1990.) pristupilo se njegovu objedinjavanju i sređivanju jedinstvenog fonda. Tijekom sređivanja i provedene valorizacije gradiva, izlučeno je bezvrijedno gradivo kao i multiplikati, što je rezultiralo smanjenjem ukupne količine gradiva za oko 15 dužnih metara. Na početku sređivanja, fond je sadržavao 509 kutija gradiva i 98 knjiga. Nakon sređivanja, konačna količina gradiva iznosi 372 kutije gradiva i 54 knjige.

Upravo su neodgovarajuća primjena Uredbe o kancelarijskom poslovanju, neodlaganje i pogrešno odlaganje spisa, organizacijske i kadrovske promjene bile presudne za izbor pristupa i načina sređivanja 2005. godine. Zadržano je načelo rada započeto u Arhivu IHRPH.

Da bismo dobili što sadržajni uvid, gradivo je pri sređivanju organizirano rekonstrukcijom ustroja po organizacijskim cjelinama (npr., Predsjedništvo, Tajnik, Komisija za međunarodnu suradnju i veze i sl.), a unutar njih uspostavljen je odgovarajući poredak spisa, tj. na početku svake komisije odloženi su zapisnici i materijali sjednica, nakon toga slijede dokumenti iz nadležnosti toga radnog tijela. Izdvojene su četiri serije (Kongresi, skupštine i plenumi SUBNORH-a; Republički odbor; Opći i administrativni poslovi SUBNORH-a i Veze sa SUBNORJ-om), a unutar njih razrađene su podserije i potpodserije. Kompletiranjem i rekonstrukcijom dokumenata po liniji viša-niža razina vodstava i primjenom teritorijalnog načela pri sređivanju, dobili smo relativno potpunu cjelinu dokumenata nastalih radom »nižih« organizacija (zapisnici sa sjednica, izvješća, statistički podaci i sl).²⁵

---

²⁵ HDA, fond 1241 RO SUBNORH, Komisija za društveno-političku aktivnost i organizacijsko-kadrovska pitanja, 2.5.1.4.

Iz navedenog plana sređivanja razvidno je da je na čelu Saveza bio Kongres kao najviši rukovodeći organ. Između dva kongresu, vodeću je ulogu imao Glavni odbor (kasnije preimenovan u Republički odbor). Nakon 1961, najviši je organ odlučivanja Republička skupština. Republički odbor (dalje: RO) provodio je odluke Republičke skupštine utvrđujući plan rada i organizaciju RO-a, Predsjedništva i njegovih radnih tijela. Predsjedništvo, kao političko-izvršno i operativno tijelo RO-a, provodilo je njegove zaključke i odluke. Po potrebi, RO je osnivao stalna i povremena radna tijela (komisije). Komisije su djelovale na temelju godišnjih planova i programa rada RO-a i Predsjedništva. Članovi kotarskih, općinskih, odnosno gradskih odbora birali su delegate za republičku skupštinu, RO i Nadzorni odbor.

U fondu se, pored izvornoga gradiva, nalaze prijepisi, fotografije, stenogrami, zastave i pozivnice.

Struktura sređenog fonda

Nakon sređivanja gradivo je podijeljeno na sljedeće serije:

1. Kongresi, skupštine i plenumi SUBNORH-a

- 1.1. Kongresi
- 1.2. Skupštine
- 1.3. Plenumi

2. Republički odbor SUBNORH-a (RO)

- 2.1. Sjednice RO-a i Nadzornog odbora te Statuti i pravilnici o radu RO-a

2.2. Predsjedništvo RO-a

- 2.2.1. Sjednice Izvršnog odbora
- 2.2.2. Sjednice Predsjedništva
- 2.2.3. Sjednice Sekretarijata Predsjedništva

2.3. Predsjednik RO-a

- 2.3.1. Kabinet Predsjednika
- 2.3.2. Suradnja s izvršnim, sudskim i zakonodavnim tijelima vlasti SRH
- 2.3.3. Ostali dopisi

2.4. Tajnik RO-a

- 2.4.1. Savjetovanja s predsjednicima i tajnicima općinskih odbora SUBNORH-a
- 2.4.2. Okružnice
- 2.4.3. Službeni dopisi sa savezima i odborima boraca
- 2.4.4. Suradnja s općinskim odborima SUBNORH-a
  - Suradnja sa Saveznim odborom (SUBNORJ)
  - Suradnja sa SUBNOR-ima ostalih republika i pokrajina
  - Suradnja sa Savezom rezervnih vojnih starješina
  - Suradnja sa Savezom civilnih invalida rata

- 2.4.4. Službeni dopisi s republičkim organima, tijelima i institucijama
  - Sabor SRH
  - Izvršno vijeće Sabora SRH
  - Predsjedništvo SRH
  - Društveni pravobranilac samoupravljanja SRH
  - Republički sekretarijat za financije
  - Republički savjet za boračka i invalidska pitanja
  - SSRNH
  - Savez socijalističke omladine Hrvatske
  - Vijeće saveza sindikata Hrvatske
  - Privredna komora Hrvatske
- 2.4.5. Ostali dopisi
- 2.4.6. Molbe i žalbe članova

2.5. Radna tijela RO-a

- 2.5.1. Komisija za društveno-političku aktivnost i organizacijsko-kadrovska pitanja
- 2.5.2. Komisija za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavačku djelatnost
- 2.5.3. Komisija ratnih vojnih invalida (RVI)
- 2.5.4. Komisija za bivše političke zatvorenike, ratne zarobljenike, internirce i logoraše
- 2.5.5. Komisija za bivše ratne zarobljenike
- 2.5.6. Komisija španjolskih boraca
- 2.5.7. Komisija rezervnih oficira i podoficira
- 2.5.8. Komisija za vanarmijski odgoj
- 2.5.9. Komisija za penzionirana vojna lica
- 2.5.10. Komisija za školovanje i zapošljavanje boraca, RVI-a, djece palih boraca i žrtava fašističkog terora
- 2.5.11. Kulturno-prosvjetna sekcija
- 2.5.12. Komisija za ONO i DSZ
- 2.5.13. Komisija za međunarodnu suradnju i veze
- 2.5.14. Komisija za materijalno-zdravstvena i socijalna pitanja boraca NOR-a i RVI-a
- 2.5.15. Stambena komisija
- 2.5.16. Komisija za pitanja društveno-ekonomskog razvoja
- 2.5.17. Komisija za razvoj političkog sistema socijalističkog samoupravljanja
- 2.5.18. Komisija za informiranje
- 2.5.19. Komisija za financijska pitanja
- 2.5.20. Komisija za molbe i žalbe članova

3. Opći i administrativni poslovi SUBNORH-a

- 3.1. Administrativno poslovanje
  - Urudžbeni zapisnici RO-a
  - Urudžbeni zapisnik pov. i strogo pov. pošte RO-a

Urudžbeni zapisnik redakcije »27 srpanj«

Popis akata

Kazala

- 3.2. Računovodstvena dokumentacija
(bilance, završni računi, isplatne liste djelatnika, financijska izvješća općinskih odbora SUBNORH-a i sl.)
- 3.3. Personalni dosjei djelatnika RO-a
- 3.4. Opći odjel
- 3.5. Služba pravne pomoći
- 3.6. Komisija za popis imovine (inventara)
- 3.7. Radna zajednica djelatnika RO-a
- 3.8. Osnovna partijska organizacija SKH
- 3.9. Sindikalna podružnica
- 3.10. Stručni nadzor nadležnog arhiva (AIHRPH i HDA)
- 3.11. Sumarni popis gradiva SUBNORH-a
- 3.12. Dokumentacija o zgradi SUBNORH-a
- 3.13. Pozivnice na razne skupove i svečanosti
- 3.14. Zastave SUBNORH-a

4. Veze sa SUBNORJ-om

- 4.1. Kongresi
- 4.2. Plenumi
- 4.3. Sjednice Saveznog odbora
- 4.4. Sjednice Predsjedništva
- 4.5. Statuti, pravilnici
- 4.6. Bilteni

Komisija za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavačku djelatnost

Iako je fond sačuvan gotovo u cijelosti, u nekim cjelinama ima neujednačenosti. Pri sređivanju su uočena znatna oštećenja gradiva nastala kao posljedica izloženosti vlazi. Najviše je pogođeno gradivo iz razdoblja 1947-1962., u kojem je ionako stvarano i sačuvano manje dokumenata. Pojedine serije sačuvane su gotovo u cijelosti (70 kutija Komisije za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavačku djelatnost), dok su neke sačuvane u tragovima (0,5 kutije Komisije za penzionirana vojna lica).

Osnovno je obilježje Saveza vrlo bogato, opsežno i raznovrsno arhivsko gradivo (zapisnici sjednica radnih tijela, analize, informacije, zapisnici iz raznih područja političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog života). Brojna su njihova zbirna izvješća proistekla iz rada regionalnih organizacija.²⁶ Pored redovitih izvješća o radu koji su pristizali od općinskih odbora Saveza (dajući sliku stanja na terenu), kao iznimno

---

²⁶ Podaci o fondovima boraca u hrvatskim državnim arhivima nalaze se u rukopisu novoga Pregleda arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske koji uskoro izlazi iz tiska.

vrijedna cjelina može se izdvojiti Komisija za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavaču djelatnost. Ona je odraz cjelokupne djelatnosti Saveza, u kojoj je sačuvana dokumentacija vezana uz izgradnju memorijalnog centra Jasenovac, idejni projekti spomenika, spomen-obilježja i spomen-kosturnica poginulim borcima, te podaci o ubijenim i ostalim žrtvama rata.

2.5.2. Komisija za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a te izdavačku djelatnost 1948-1990

2.5.2.1.	Zapisnici i materijali sjednica Komisije	1949/1990
2.5.2.2.	Sjednice Savjeta Historijskog instituta u Sl. Brodu	1967-1968
2.5.2.3.	Savjetovanja tajnika Komisije u općinskim odborima SUBNORH-a 1949-1950	
2.5.2.4.	Suradnja s općinskim odborima SUBNORH-a	1948/1989
2.5.2.5.	Suradnja sa SUBNORJ-om	1949/1987
	Savjet Fonda Saveznog odbora SUBNORJ-a	1967/1987
2.5.2.6.	Ostali dopisi	1949/1990
2.5.2.7.	Obilježavanje spomenika i spomen-grobnica Memorijalni centar »Jasenovac«	1952/1990
	Idejni projekti spomenika palim borcima (Benkovac, Glina, Kladnjica, Ogulin, Plaški, Solin, Šibenik, Šolta)	
	Spomen obilježja:	
	Brod »Bakar«	1973/1988
	»Kumrovec«	1962/1988
	»Petrova Gora«	1964/1976
	»Bijeli potoci«	1966/1989
	»Kula«	1960/1988
	Podizanje spomen-grobnica	1948/1988
	Podizanje spomenika palim borcima	1948-1990
	Fotografije i albumi spomenika poginulim borcima	3 albuma
2.5.2.8.	Podaci o ubijenima i ostalim žrtvama rata	1950/1976
2.5.2.9.	Evidencijski listovi Saveza civilnih invalida rata	1974
2.5.2.10.	Nagrade Plaketa SUBNORJ	1972/1991
	5. jul	1974/1985
	Plaketa Putevima revolucije	1976-1990
	Kata Pejnović	1975, 1983
	ZAVNOH	1980/1990
	AVNOJ	1976-1988
2.5.2.11.	Odlikovanja	1949/1988
2.5.2.12.	Partizanske spomenice i priznanja	1949/1988
2.5.2.13.	Proslave praznika i obljetnica AVNOJ	1962/1983
	ZAVNOH	1963/1988
	Bitka na Sutjesci	1958/1989
	Oslobođenje od fašizma	1964/1990

	Dan ustanka naroda Jugoslavije	1960/1983
	Dan ustanka Hrvatske	1949/1990
	Dan borca	1953/1989
	Dan pobjede	1970
	Dan JNA	1951/1975
	Dan mladosti	1962/1982
	Marš Učka	1982/1987
	Memorijal 26 smrznutih partizana	1979/1990
	Petrova Gora	1960/1972
	50 godina Oktobarske revolucije	1967
	Proslava osnivanja brigade »Jan Žižka«	1963/1978
	Obilježavanje smrti Rade Končara	1965/1988
	Proslava XII. proleterske brigade	1967/1987
	Partizanski odred »Nikola Demonja«	1970/1987
	Festival Kurirček	1968/1986
	Ostale proslave	1950/1990
2.5.2.14.	Publikacije	
	Redakcija »27. srpanj«	1949-1962
	Bibliografije članaka iz novina i časopisa na temu NOB-e 1944-1968	
	Prepiska u vezi raznih publikacija	1964/1990
2.5.2.15.	Izložbe	1949-1987
2.5.2.16.	Filmovi	1969/1988
2.5.2.17.	Molbe i žalbe članova	1949/1988
2.5.2.18.	Crteži s temom rata	8 komada

Kao dopunski izvori za proučavanje ukupnog rada Saveza, mogu poslužiti oblasni, okružni, kotarski, gradski i općinski odbori SUBNORH-a te fondovi ostalih društveno-političkih organizacija koji se čuvaju u Hrvatskome državnom arhivu i drugim državnim arhivima. Od fondova izvan Republike Hrvatske, svakako su od izuzetne važnosti i fondovi SUBNORJ-a i SRVIJ-a u Arhivu Jugoslavije u Beogradu.

Zaključak

Unatoč nizu problema s kojima se po osnutku suočavao, Savez se uspio razviti u jedinstvenu organizaciju s ciljem okupljanja i skrbi za borbe i invalide NOR-a. Njegujući općejugoslavenski karakter, uz pomoć Saveza komunista Hrvatske, u tome je i uspio. Savez je, osim u političkom životu, dao snažan doprinos u obnovi i izgradnji zemlje te njegovanju tradicija i vrijednosti stečenih u NOR-u Hrvatske. Gradivo fonda vrijedna je dopuna izvorima za nacionalnu povijest i povijest političkih organizacija u Hrvatskoj za razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata. Ono je odraz društvenih vrijednosti koje su ostavile trag i značenje u društvenom, političkom i kulturnom životu na ovim prostorima.

Literatura

Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ : Savezni arhivi. Beograd: Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1980.

Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ : SR Hrvatska. Beograd : Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1984.

Hendija, Z. Arhivističko opisivanje arhivskoga gradiva fondova društava, udruženja i zaklada, s naglaskom na izradi sumarnih inventara. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 39(1996).

Lalić, S. Zaštićenost arhivskih fondova Saveza komunista i društveno-političkih organizacija i mogućnosti njihovog kompletiranja i rekonstrukcije u arhivima u SFRJ. *Arhivist* (Beograd). 27(1977).

Lekić, B. *Arhivski izvori za istoriju socijalističke Jugoslavije 1943-1953.* Beograd : Arhiv Jugoslavije 1987.

Petranović, B., Končar, R., Radonjić, R. *Sednice Centralnog komiteta KPJ 1948-1952.* Beograd : Izdavački centar komunist, 1985.

Rastić, M. Arhivi i arhivsko gradivo. *Zbirka pravnih propisa 1828-1997.* Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1998.

Vodnik po fondih in zbirkah arhiva Republike Slovenije. Svezak II. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 1999.

Zapispnici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske 1945-1952. Svezak 1. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005.

Summary

CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF INSTITUTIONS: UNION OF THE ASSOCIATIONS OF BATTLEMEN OF THE NATIONAL LIBERATION WAR IN CROATIA (1947-1992)

The article is dealing with archival fonds of the Union of the Associations of Battlemen of the National Liberation War in Croatia (Savez udruženja boraca NOR-a Hrvatske), preserved in the Croatian State Archives (Hrvatski državni arhiv). Data on its establishment and organization, mandates and activities, are presented in the introduction. The course of archival treatment, problems which emerged and the work on the (re)organization of the archives according to the organizational structure are described, same as a work of forming series: congresses, assemblies and plenary sessions, Republican Board (Republički odbor), general administrative activities, connections with the Union of the Associations of Battlemen of the National Liberation War in Yugoslavia (SUBNORJ-Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije), and on forming sub- and sub-sub-series, as the most important parts of the fonds for getting acquaintance with activities of working bodies.

As the example for the arrangement of one working body (which is at the same time the best preserved unit at this level of arrangement) the Commission for the Preservation of Traditions, Historical Evaluation and Research of People's Liberation Struggle, and for Editing Activities is described (Komisija za očuvanje tradicija, povijesnu valorizaciju i izučavanje NOB-a i izdavačku djelatnost), presenting at the same

time, in the best manner, a profile of the Union's work: care for the members and care for the preservation of NOB, i.e. PLS traditions (PLS-People's Liberation Struggle).

The archives are valuable addition to the sources relevant for the national history and history of political organizations from the period after the Second World War. They reflect social values which were influential for the social, political and cultural life in the region.

Key words: *SUBNORH, Union of the Associations of Battlemen of the National Liberation War in Croatia, sociopolitical organization, archival arrangement, Croatian State Archives*

Translated by Rajka Bućin